

Mestereim

1954-ben Einstein azt mondta, hogy három bomba létezik: az első most robbant fel Hirosimában, a második az információs bomba lesz – nem az informatikáról beszélt, a szó akkor még nem létezett –, a harmadik pedig a demográfiai bomba – ez szintén elért minket.

Mi tehát az informatikai bomba robbanásának nemzedéke vagyunk, az időfalának a tövéhez érkeztünk. Elértük a sebesség végső határát: az elektromágneses hullámok sebességét. Olyan jelenséggel találjuk magunkat szemben, amely a radioaktivitáshoz hasonlítható, amely nem más, mint minden egység szétrobbanása. Egy totális baleset. Valahányszor feltalálunk egy technikai újítást, feltalálunk egyben egy új balesetet is. A baleset vált korlátlaná és szükségszerűvé, miközben az anyag viszonylagos és esetleges lett.

Az emlékezet tartama a felejtés sebességének függvénye. A felgyorsult információáramlás következménye, hogy a memorizálás ideje egyre rövidebb lesz. Ha azt kérdezném most az olvasótól, hogy mi volt a három nappal ezelőtti újságok vagy a tévéhíradó fő híre, zavarban lenne, ha viszont arra kérném, hogy mondja el a *Himnusz* vagy Arany *Toldi*jának első két versszakát – korosztálytól függetlenül – menne neki. (A magam korosztályára gondolok, akik ezt még megtanulták.) Az információáramlás felgyorsulásával a felejtés is felgyorsul. Iparosítottuk a felejtést. Az ember elérte azt a sebességet, amely jóval meghaladja saját információfelfogó – tehát döntéshozó – képességének sebességét. Számomra elfogadhatatlan, hogy ezt kizárólag fejlődésként értékeljük. Szerencsére a befogadás és a felejtés különös szimbiózisban áll egymással. Fél évszázaddal ezelőtti történetek kristálytisztán elevenednek fel, míg a tegnapi történetek az érdektelenség ködébe vesznek. Próbára teszem magam fél évszázadra visszatekintő személyes jellegű történetek felidézésével.

Tisztelettel emlékezem tanáraimra. Voltak sokak által idézett tanárok, és voltak – talán tantárgyfüggően is –, akikkel az idő múlásával lazult a kapcsolat. Az „életre” kellett figyelni, mert munkához, megbízásokhoz jutni nem volt egyszerű. Korosztályomból sokan a MOKÉP vagy a Hanglemezgyártó Vállalat munkalehetőségeiben bíztak. Mindig igyekeztem elkerülni a sokaságot, a sorban állást, és kapva egy adódó lehetőségen, a budapesti Mechanikai Mérőműszerek Gyárának kereskedelmi és marketingosztályára vettem fel grafikusként. (A marketing fogalma akkor új volt.) Állást vállaltam havi fizetésért. Feladatomból

a vállalat termékkatalógusainak, hirdetéseinak és kisebb kiállításainak tervezése.

A 60-as évek közepétől aktívabbá vált a kereskedelem. Szaporodtak a belföldi és nemzetközi kiállítások, a magyar és idegen nyelvű kiadványok. Az akkori Kohó- és Gépipari Minisztérium által szervezett műszeripari kiállításon a cégem is résztvevő volt. Feladatomból adódóan találkoztam Kiss László grafikusművésszel, akit a Képző- és Iparművészeti Lektorátus jelölt ki a kiállítás tervezésére és kivitelezésére. A számtalan tabló elkészítésére a vállalatom biztosított helyiséget.

A vállalatok sokaságát tekintve részfeladatomból, és bevalom, érdeklődésem miatt is napi kapcsolatba kerültünk. Eddigi gyakorlatomban hasonló nagyságrendű és számos vállalatot érintő grafikai munkám még nem volt. A szükséges információk összegyűjtése, rendszerezése, a látványtervek elkészítése, összehangolása, az érintett vállalatokkal való egyeztetések, a részmunkálatok szervezése, kivitelezése, időbeli átlátása gyakorlatot, tapasztalatot igényelt. Kiss László volt a tervező és a mindent szervező, irányító, felelős „karmester”. A csapatmunkát végrehajtó „zenekar” pedig az 50-es évek elején már megalakult Derkovits Gyula Grafikusművészek Alkotó Községe.

Találkozásaink ismétlődtek a Budapesti Nemzetközi Vásárok alkalmával, ahol a cégem kiállításain dolgoztam, ő pedig több nagyvállalat standját, sőt pavilonját is tervezte. Egyre többet hívott segíteni. Szívesen mentem, a feladatok változatosak voltak, a kivitelezés állóképességet igényelt, előfordult hogy ötven órát dolgoztunk alvás nélkül egy-egy nyitás előtti finisben. Rákérdezett, hogy miért dolgozom egy cégnél és havi fizetésért? Miért nem zsúriztetem a munkáimat a Lektorátusnál? Nem sokáig gondolkodtam, elhagytam a Mechanikai Mérőműszerek Gyárát, és szabadúszó lettem (még egy évtizedig csináltam a munkáit, de már megbízásra).

Bevallhatom, hogy a vele végzett közös munkák érleltek alkalmazott grafikussá. Megtanultam a szervezési rutintól a tervezés és kivitelezés apró részleteire kiterjedő figyelem fontosságát, az anyagok kiszámítható viselkedését, az idő célszerű beosztását, rengeteg nélkülözhetetlen részletet, ami iskolában nem tanítható (más az iskola feladata), hiszen más a gyakorlat valósága, amely ráadásul alkalmanként változik.

A későbbiekben gyakran beszéltem kiállítás megnyitáson, mesterkurzusokon, és írtam arról, hogy az alkalma-

Kiss László
az 1970-es
évek közepén
Fotó:
Bakos Margit
© A szerző
archívumából

zott grafikai munkák sikeres elvégzéséhez hányféle képességre van szükségünk. A tervezés biztonsága, sikere a feladat megértésén, valamint a megvalósításához szükséges anyagok és eszközök felismerésén nyugszik. A sikeres terv valójában egyfajta gyakorlati életfilozófia, megjelentettség, biztonság, egység, harmónia és egyensúly. Egyszerűen rendnek nevezem, ahogy valójában organikus rend is, olyan, amely a dolgokban benne fogantatik, és nem erőszakkal jön létre bennük.

Szerencsésnek érzem magam, hogy olyan idősebb kollégákkal dolgozhattam együtt, akiktől elleshettem, tanulhattam ezeket az iskolában nem tanítható gyakorlati ismereteket. Akkoriban sok képzőművész a grafikai munkák adta lehetőségekből élt. A „csapatban” együtt dolgoztam Hencze Tamással, akivel később „fogadott” rokonságba is keveredtünk (Emese lányom keresztapja lett), vagy Rékassy Csabával, Gulyás Gyula szobrászművésszel – és sorolhatnám a neveket. Közös vacsorák, utazások és évtizedeken át Kiss László Kossuth Lajos utcai műtermében

átéjszakázott szilveszterek emléke gyakran visszaemlékezések tárgya volt.

Kiss Laci először hatvanhárom éves korában nősült. Nem jelentette be, nem volt meghívó vagy értesítő. Felhívott telefonon, hogy egy építőipari kiállítás helyszíni munkáinál tudom-e őt három-négy órán át helyettesíteni. A válasz csak egyféle lehetett. A 24-es pavilonban egymás mellett álltunk, sorolta a teendőket, most pár órára el kell mennie, de jön vissza. Láttam, hogy feszeng, valamit még mondani akar, de nem forszíroztam. Kis idő múlva kibökte, hogy egy óra múlva a házasságkötő teremben kell lennie, de hangsúlyozta, hogy jön vissza! Ahogy ígérte, visszatért, és dolgozott tovább.

A Hungexpo Külföldi Kiállítási Igazgatósága a világ szinte minden sarkába, zezugába elküldte, megbízhatósága, kitartása közismert volt. Dolgozott ötven fokban, Afrikában egy hidroglóbusz oldalán, dolgozott térdig hóban Moszkvában a Gazdasági Vásár területén. A korszak legújabb hanglemezeit, nehezen megszerezhető művészeti kiadványait hozta haza, kevés szabadidejében hangversenyekre járt. Gyakran feltettem magamnak a kérdést, hogy képes leszek-e harminc év múlva ilyennek maradni? Hetvennégy évesen, csípőprotézis műtétből felépülve, azzal fogadott a kórházban: „ha ezt előre tudom, hogy ilyen semmiség, akkor már tizennyolc éves koromban megcsináltatom”. Nemsokára megtámadta a rák. Túrva a fájdalmakat, példás önuralmat tanúsítva a környezete előtt hunyt el. Én búcsúztattam a budörsi temetőben. Kiss Lászlót mint első és pályámon elindító mesteremet tisztetem. Festőművész volt, Szőnyi István volt a mestere, de a háború után azonnal az alkalmazott grafikára váltott. Tanította évekig a Műszaki Egyetemen az építész hallgatókat. Szakmai felkészültsége, megbízhatósága, jelleme például szolgált nekem – és neki köszönhetem Papp Gáborral való kapcsolatomat is.

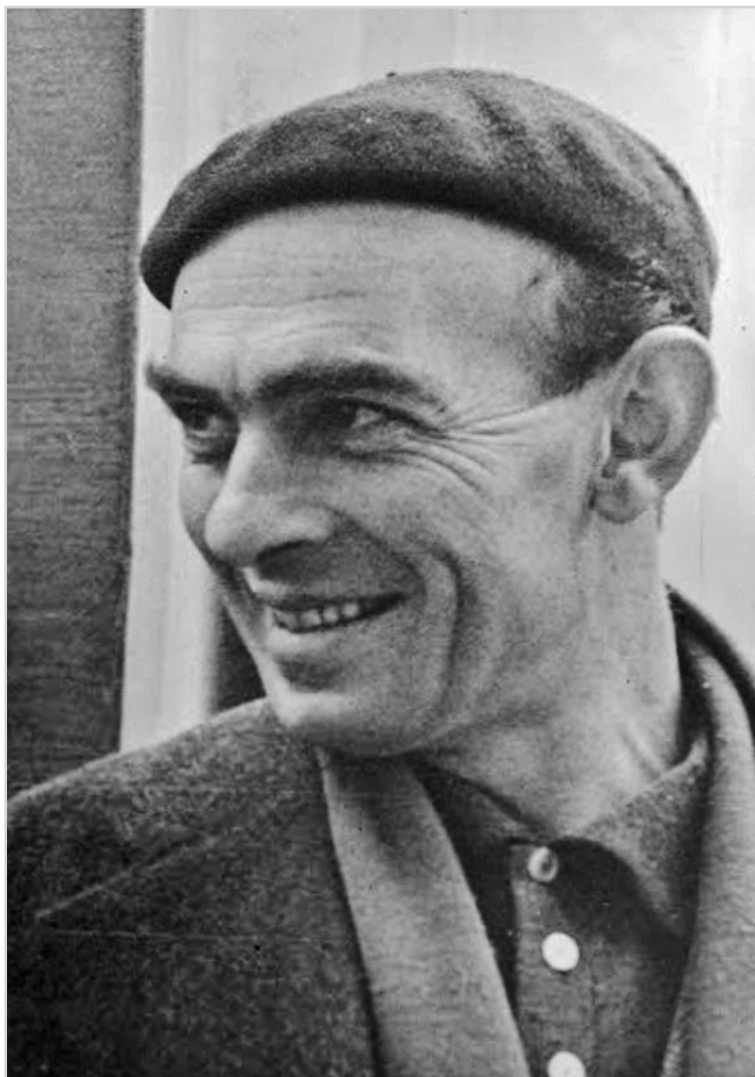
Papp Gábor közismerten szigorú, szikár ember volt. Keveseket engedett közel magához, sokan tartottak tőle. Szakosztályi titkára volt az alkalmazott grafikának a Szövetségben. Briliáns grafikus, elismert szakteknitely. Szerdánként a lektorátus grafikai zsűrijének főbírálója, a maga mellé választott vagy kijelölt fiatalabb kollégákkal. Sokan kerültek ezeket a zsűrinapokat... Első találkozásunk Kiss Laci Kossuth Lajos utcai műtermében volt. A bemutatás egy nagyszabású Bács-Kiskun megyei kiállítás csapatszervezésének okán jött létre. Gábor a szomszédos Magyar Hirdető aznapi grafikai zsűrijéből jött át. Kockás zakóban, az elmaradhatatlan svájci sapkájával a fején. A kiállítás még szervezési szakaszban volt, anyaggyűjtés, igényfelmérés és a helyszíni kivitelezésben résztvevők összegyűjtése. A kiállítás helyszíne a kecskeméti városháza termei és lépcsőháza volt. Emlékeim szerint talán húszan is dolgoztunk az irányítása alatt. Technikai eszközöket nem alkal-

mazott. Mindent szabadkézzel, a tablók előtt állva kellett megoldani. Kiss Laci szervezett, rohangált, egyeztetette a résztvevők kívánalmait, hozta a méteres fotókat az MTI-ből, mi kaptuk a grafikai részfeladatokat. Néha kézben tartott borcímkeről, prospektusfedélről rajzoltuk fel méteresre a grafikai látványt. Gábor velünk együtt dolgozott, időnként körbejárt, és ellenőrizte a feladatok végrehajtását. Az Aranyhomok szállóban laktunk, esténként vacsora után pihenésképpen össztánc a teraszon, Gábor végig velünk. Kiss Laci alig észrevehetően magához intette a főurat, kifizette a fogyasztásunkat, elment a szobájába előkészíteni a másnapot. Két héten keresztül, mindennap. Hazaérkezésünk után pár héttel hírt adtak a napilapok, hogy az egész megyei vezetés, akikkel dolgoztunk, repülőszerencsétlenség áldozata lett, ha jól emlékszem, Kijev közelében.

Papp Gábor Barczarozsnyón született, és a román beözönlés alatt jött Budapestre, apai nagyszüleimhez hasonlóan. Emlékszem egy szilveszteri házibulira nálunk Csepelen, ahol invitálásomra, de mégis váratlanul megjelent unokaöccsével, nővére fiával. Felkapaszkodva a kerítésre, befütyült, kavicsal megdobva az ablakot jelezte érkezését. Beült szüleimhez a szomszéd szobába – egy barczarozsnyói és egy brassói –, és órákig elbeszélgettek gyerekkori emlékeikről. Négy év volt a korkülönbség közöttük.

Elgondolkoztató ez a mester–tanítvány kapcsolat. Papp Gábor „fogadott” mesterének Konecsni Györgyöt tartotta. Az Akadémián Haranghy volt a tanára, róla nem sokat beszélt. Javarészt megélhetési gondok miatt is kimaradt az utolsó évben az Akadémiáról. Akkor már javában megrendelésre dolgozott, hirdetéseket, könyvcímlapokat tervezett a Singer és Wolfner kiadónak, rendszeresen illusztrált a *Hungária* magazinban. Az ostrom alatt éhezett, barátjával költöztettek, bútorokat, csillárokat cipeltek a kilótt lakásokból, felidézve egy-egy korábbi ebédmeghívás emlékét: „miért nem ettünk akkor többet”?

A háború után a 47-es műcsarnokbeli háborúellenes plakátkiállításra szürrealis hangvételű plakátok sorát festi meg. Dalíval egyenrangú alkotások! Dalí Franciaországban él és alkot, ez meg a magyar valóság, a határok lezártak. A leendő választások munkalehetőséget adtak. „A kommunisták fizették a legtöbbet, de ott Konecsnit nem lehetett lepipálni” – emlékezett vissza. A papírt a nyomtatásokhoz az oroszok osztották. Kiknek többet, kiknek kevesebbet. Mentek a terveikkel tovább a szocdemekhez. Hároméves terv, ötéves terv, Reich Károllyal közösen festve a remélt jövőt. A városligeti kiállítási területen nagyszabású propagandakiállítások követik egymást, ahol Konecsni György mellett dolgozik, állványról hatméteres embercsoportokat rajzolnak, lelkes ipari munkásokkal és parasztasszonyokkal, kiknek a fején a szocializmus kosara, benne a szocializmus gyümölcseinek ígéretével.

Papp Gábor vallomásában azt írja, hogy valójában ekkor, Konecsni mellett fejezte be az iskoláit. Nagy múzeumi kiállítások következnek, a Nemzeti Múzeum, az *India Művészete*-kiállítás, majd Konecsni felkéri jubileumi kiállításának megrendezésére a Műcsarnokban. Kitűnő munkái a Budapesti Nemzetközi Vásár tavaszi és őszi kiállításainak és a Képzőművészeti Világév plakátjainak sorozata. Megalakítja és haláláig szervezi a Papp-csoport Dorottya utcai kiállításait.

1973 tavaszán Németországba, majd Svájcba utaztam. Többszöri sikertelen útlevélkérelmemet most először pozitívan bírálták el. Egy hónapra szóló „jogosítvánnyal” két évig maradtam. Zürichben először egy kis műteremben a Moro Graphic Atelierben kaptam munkát. Szerény jövedelmet biztosított, viszont ez alkalmat adott a hivatalos maradásra. Két hónap elteltével újságban olvasott hirdetés kapcsán az Art. Institut Orell Füssli, mondhatnám, a német-svájci terület legnagyobb műintézetébe és birodalmi nyomdájába kerültem. Fizetésem megduplázódott.

Papp Gábor
1960 és 1970
között
© Fotó a szerző
archívumából

Az Orell Füsslinek kiadója, könyvesboltja és művészeti galériája volt a Nüscherer Gasséban, Zürich belvárosában, közvetlenül a Graphis Verlag mellett. Az Orell Füssli külön részlege nyomta a svájci frankot és az I. világháború előtt a magyar koronát. A céget az 1500-as évek közepén alapította a Froschauer család, jelképe egy békán ülő villás Poszeidón. Négyen voltunk tervezők, egy svájci, két német és én. Dolgoztam a zürichi Operának, a Schweizerische Bundesbanknak, a svájci postának, a Photoglob AG-nak, a General Electric svájci leányvállalatának, a Kuoni utazási irodának. Örööm a milánói Franco Maria Ricci Editore 1977-ben kiadott évkönyvét (*Top Symbols & Trademarks of the World*), amelyben egyszerre magyar és svájci grafikusként is szerepelek. Kipróbáltam magam, mint egy céhlegény hajdanán, majd az általános értetlenség dacára hazajöttem. Öt évre kizártak az utazásból, a szinte azonnal jött külföldi kiállítási megbízásaimat átadtam Papp Gábornak. Egy milánói konfekcióipari gépkiállítás (Pannónia külker) kapcsán így találkozhatott barátjával, Pintér Ferencel, a Mondadori Kiadó vezető illusztrátorával, aki szintén Konecsni-növendék volt, és 56-ban hagyta el az országot. Később gyakran jött Magyarországra és Erdélybe, kiállítása is volt a Magyar Nemzeti Galériában. Magam is hosszasan leveleztem vele, tempóját lehetetlen volt követni, állandó feladatokat kaptam tőle, amelyeket képtelenség volt teljesíteni. Úgy tudott írni, hogy a levelek tartalma szinte képekben jelent meg a szemem előtt, de volt, hogy gondolatait a sorok közötti rajzokban is pontosította. Dobozokban őrzöm ezeket a leveleket.

Papp Gábornak köszönhetem a Balaton-felvidék megismerését. Középiskolás korom óta vitorláztam, de a déli oldalon. Gyakorta átvitorláztam egyesületi hajómon, az Aramison Füredre, néha Révfülöpre. De a Balaton-felvidéket Gábornak köszönhetem. Ő talált a számomra egy leszakadt tetejű, száználmas állapotban lévő barokk tornác-os parasztházat. Évtizedekre kiterjedő munkával helyreállítottam, műemléki listára került.

1978-ban Gábor heroikus munkával elindította a Békéscsabai Alkalmazott Grafikai Biennálét, amely az emlékére és tiszteletére máig életben van. Felezőidőben különböző helyszíneken, Budapesten is bemutatásra kerül.

A 80-as évek második felében valamiféle „reform” tervezésébe kezdett a kulturális kormányzat. A demokrácia jegyében dolgoztatták az arra hajlandó és képes művésze-

ket a program végrehajtását illetően. Gáborék méteres magasságú papírhalmazokat írtak Ernyei Sándorral együtt. Hónapok után kiderült, hogy már minden előre el volt döntve. Megszűnt a Lektorátus eredeti szerepe, a művészetet piacósították. Gábor érthetően sértetten, a minisztériumban összehívott stáb előtt meglehetősen udvariatlanul mondta el véleményét, elköszönt, lemondott minden tisztségéről, és elvonult a Balaton-felvidékre. Harminc éve vásárolt és elhanyagolt telkén elkezdte tervezni, saját kezével építeni a pincéjét Vörösberényben, az akkor már nem élő Konecsni György telke és pincéje mellett. A ház munkálatai folyamatban voltak, de az első utam menet közben mindig hozzá vezetett. Szücs Erzszi paloznaki házában lakott, ültünk a teraszon, beszélgettünk, borozgattunk, mandulával és dióval itattuk fel a gyomrunkban a nedűt. Néha még közeli éttermekbe is elmentünk, szüretkor meglátogattuk Gorkáék csopaki pincéjét, összefogva négyesben még disznóölést is szerveztünk. A téli időszakban, karácsony és szilveszter között évente esztrogomi kulturális és kulináris kirándulásokat szerveztünk. Szokásos utamat járva egy őszi napon leláncolva találtam a paloznaki ház vaskapuját. Gábor, ha időnként feljött, akkor mindig felhívott. Hazatérve telefonáltam, többször sikertelenül, a végén már a sógorát hívtam, hogy mit tud Gáborról? Kórházban van, mondta röviden, és kérdésesre közölte, hogy hol találom. Elrohantam, és lehangelő állapotban találtam. Nem tudott beszélni. Rajzokban közölte a mondanivalóját. A homloklebenyét támadta meg a rák. Rövid javulás után 1982 tavaszán hunyt el. Emlékiállítását a Budapesti Történeti Múzeumban Mattyasovszky Péter művészettörténésszel együtt rendeztük meg 1983-ban.

Papp Gábor grafikai és közéleti teljesítménye kivételes. Máig ható legenda övezi személyét. Kötelességemnek érzem, hogy emlékét ápoljam, évek óta dolgozom egy kiadványon, amelyben munkáit és a tervezőgrafikusi szakterület érdekében elhangzott és leírt szövegeit gyűjtöm össze, hogy megőrizsem és megismertessem a gyorsan felejtő utókorral. Indokoltnak tartom ezt a fontos, de szaporodó elfoglaltságom miatt is lassan haladó munkát, hiszen gyakran hallom a pár éve végzett ifjancok fülemből sértő kérdését: „Ő ki?!” Amire idejében nem szánunk időt, figyelmet, és meg sem tanuljuk, azt el sem lehet fejteni.